Ojämlikhet i hälsa ur patientens perspektiv – samhällets roll och allmänläkarens möjligheter

Alexandra Brandt Ryborg Jønsson, antropolog, ph.d.
Associate Professor

Institut for Mennesker og Teknologi, Roskilde Universitet &
Allmennmedisinsk Forskningsenhet, Universitetet i Tromsø
Næstforperson, Det Unge Akademi under Videnskabernes Selskab

Inequality (ojämlikhet i hälsa)

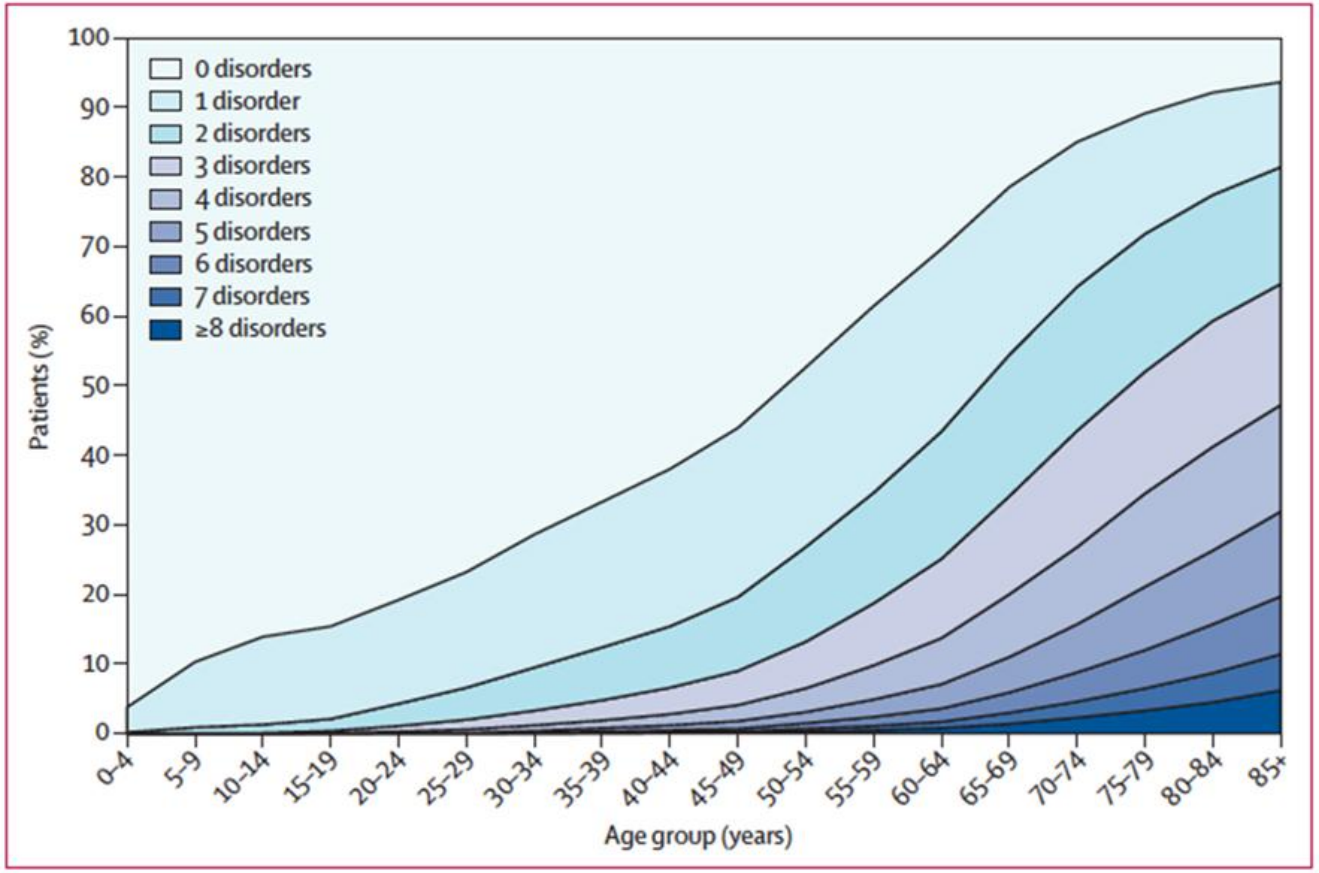

Inequity (orättvisor i hälsa)

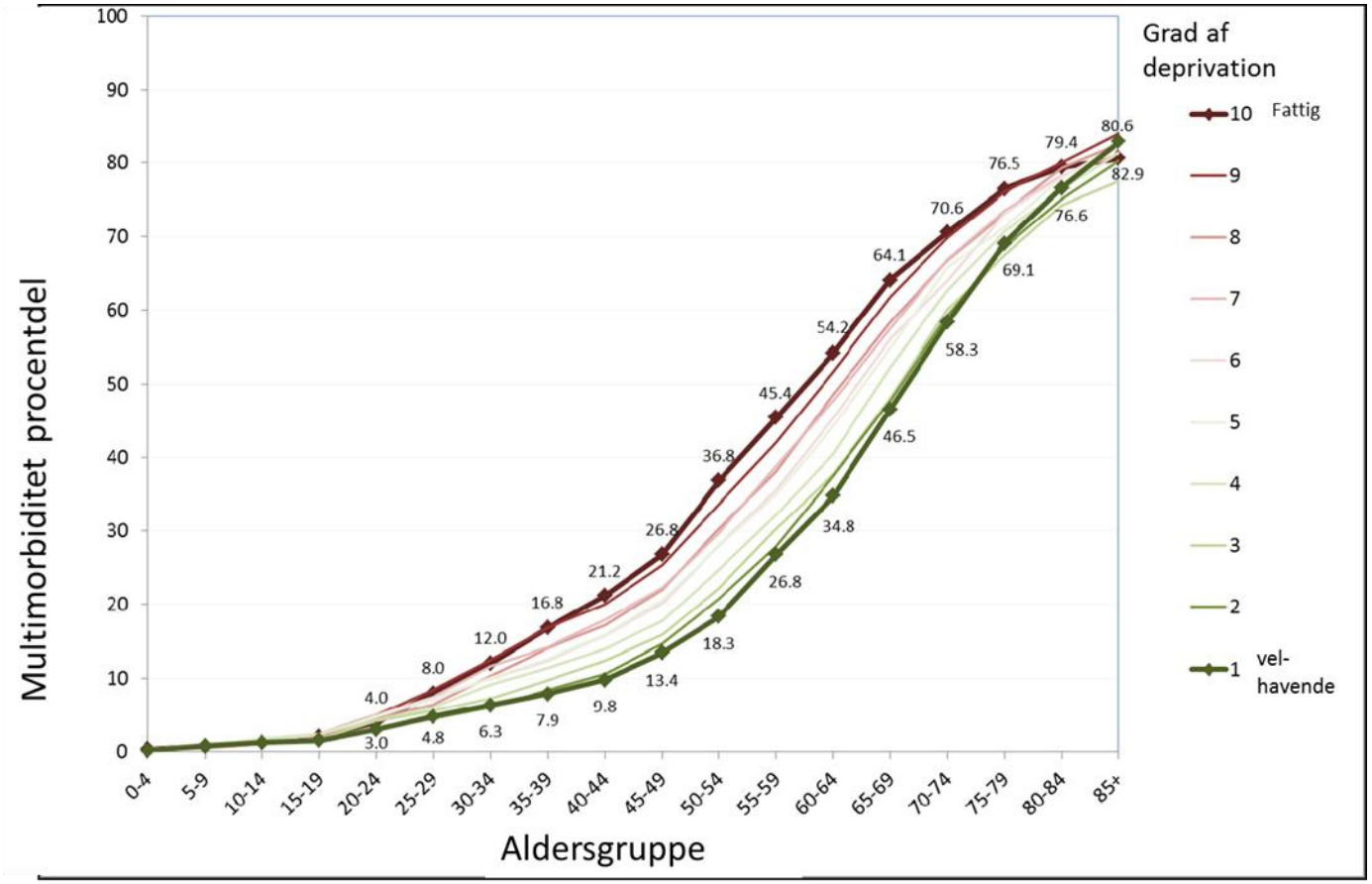

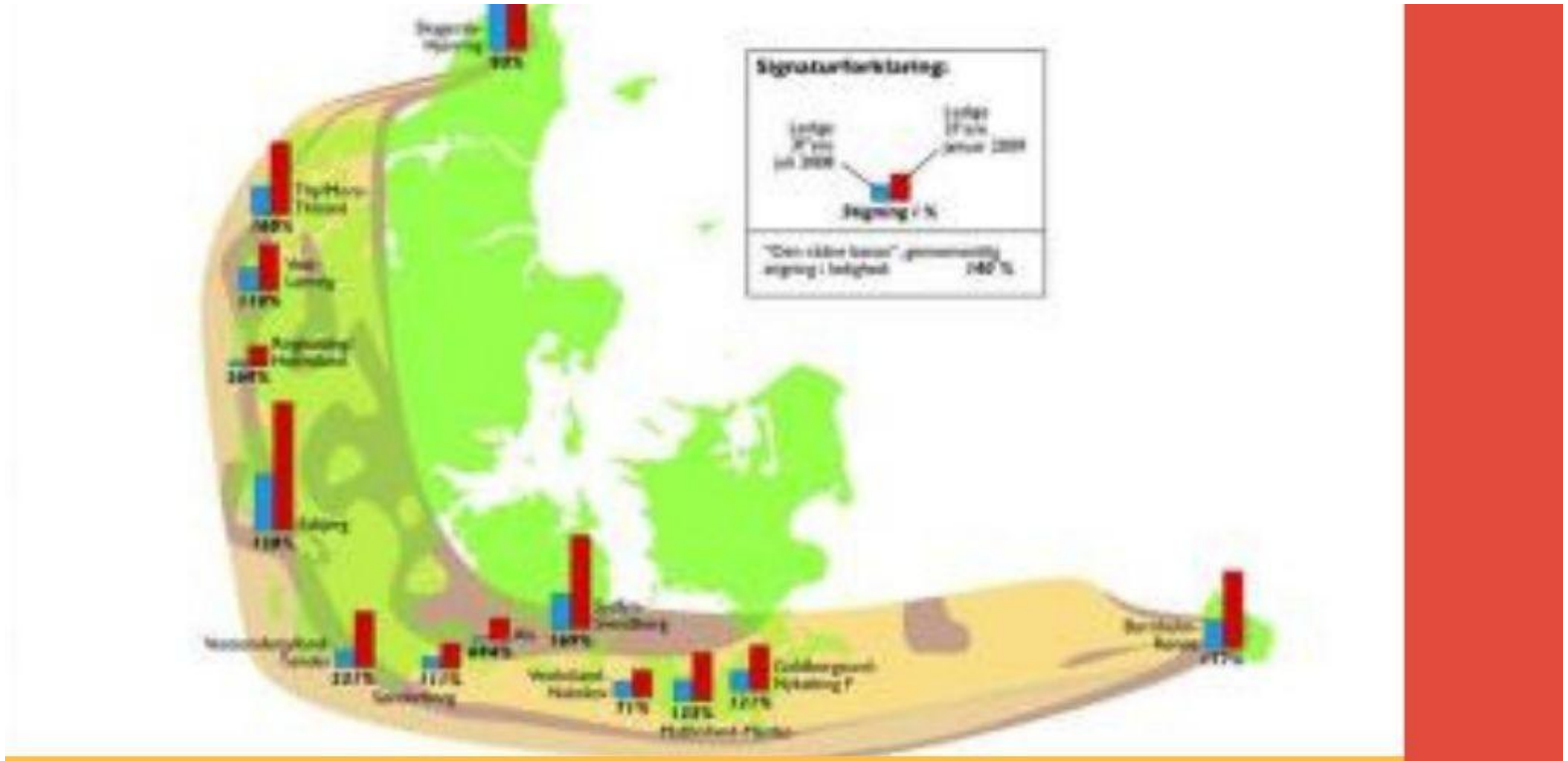

The *** of the Rotten Banana

H ity

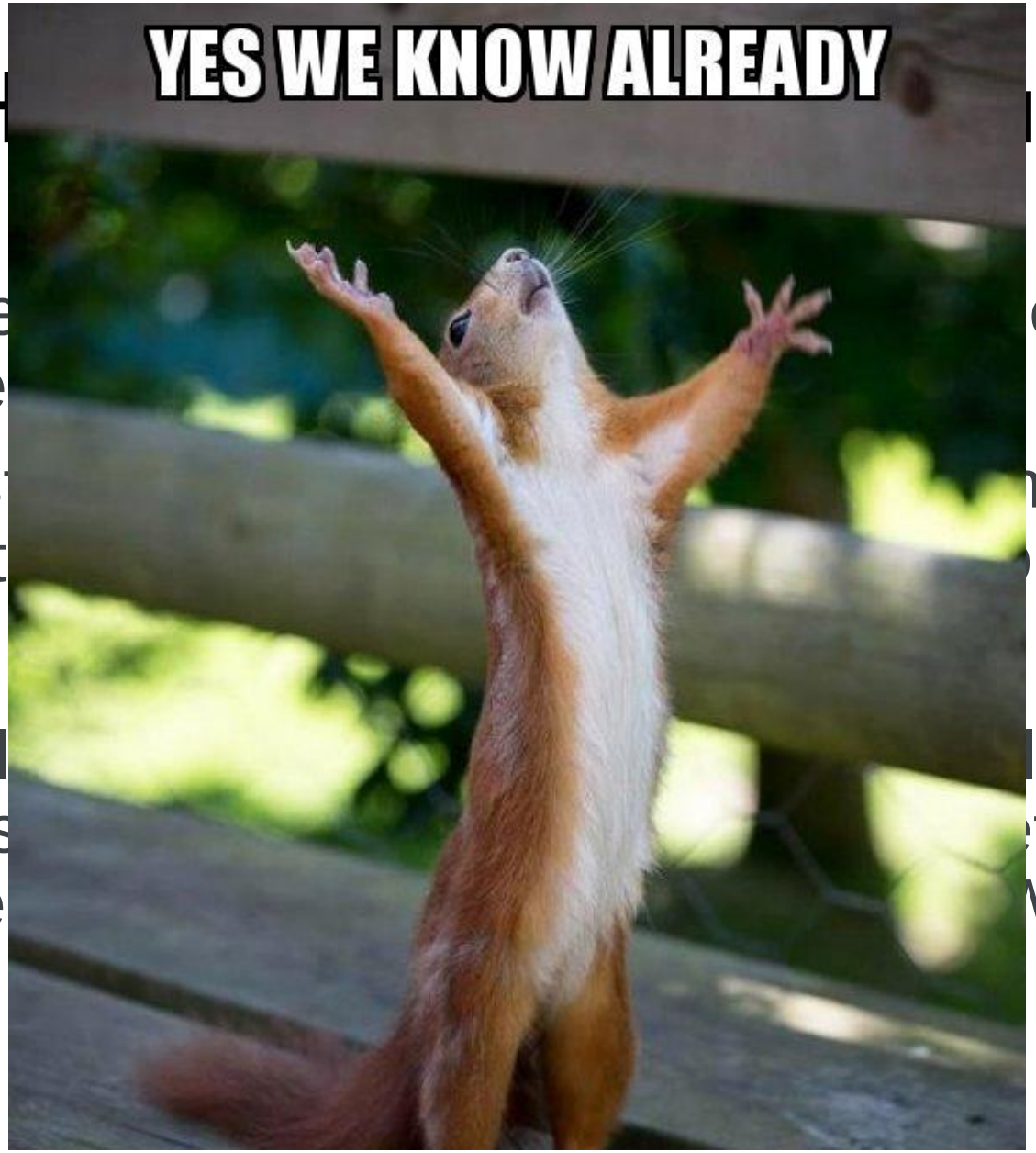

Inequality: Diffe e owing to age, congenital dise

Inequality: Unjust ng to (to some extent) prevent rs

- There is ampl luding education, employment s thnicity have a marked influe VHO)

But why? … many answers

- Social differences in symptom appraisal (Merrild et al. 2017)
- Low healthliteracy (Jønsson, Reventlow, Guassora 2020)
- Discrimination and stigma (Jønsson & Spaletta 2023)

Merrild, C. H., Vedsted, P., & Andersen, R. S. (2017). Noisy Lives, Noisy Bodies: Exploring the Sensorial Embodiment of Class. Anthropology in Action, 24(1), 13-19. https://doi.org/10.3167/aia.2017.240103

Jønsson AR, Reventlow S, Guassora AD. How Older Men With Multimorbidity Relate to Successful Aging. J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci. 2020 Apr 16;75(5):1104-1112. doi: 10.1093/geronb/gbz019. PMID: 30726982.

Jønsson, ABR, and Spalletta, O. (2023) “Tuning the self: Revisiting health inequities through the lens of social interaction.” Ethos 00:: 01- 18. https://doi.org/10.1111/etho.12388

Or as Merrild (2018) aptly puts it:

“…ideologies of egalitarianism * in the Nordic welfare states may sometimes blind us to the consequences that existing social hierarchies have for the lives of people from lower social classes.”

*Including neoliberal values

Merrild, C.H. (2018). Social Differences in Health as a Challenge to the Danish Welfare State. In: Bendixsen, S., Bringslid, M., Vike, H. (eds) Egalitarianism in Scandinavia. Approaches to Social Inequality and Difference. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-59791-1_8

”It is well-known, you know, that people who need help don’t get it, like homeless people”

The Usual Suspects

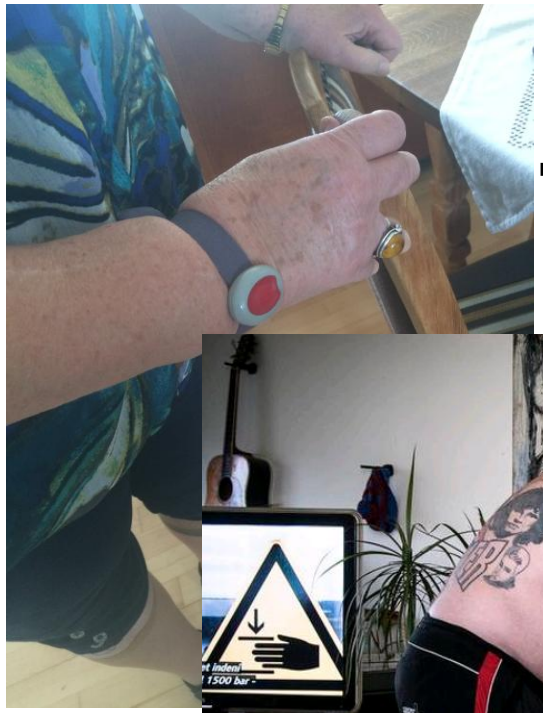

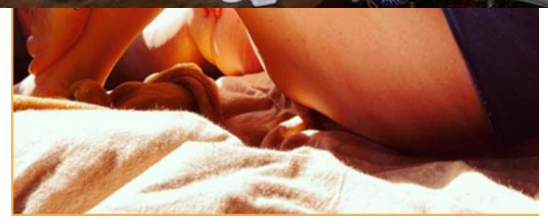

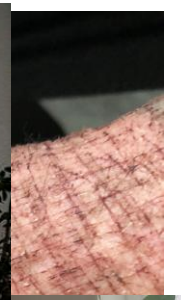

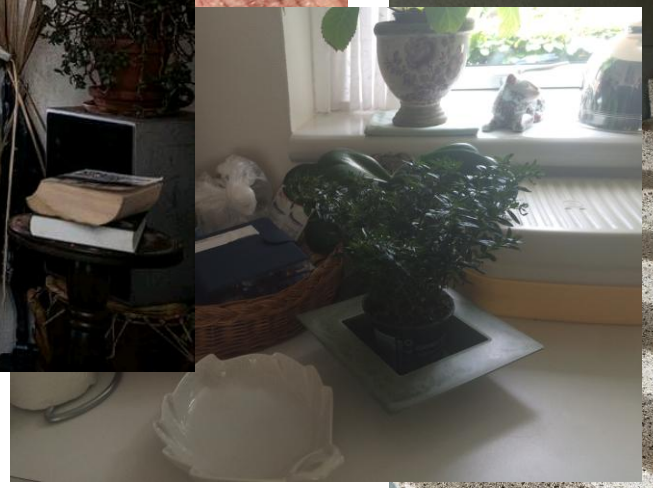

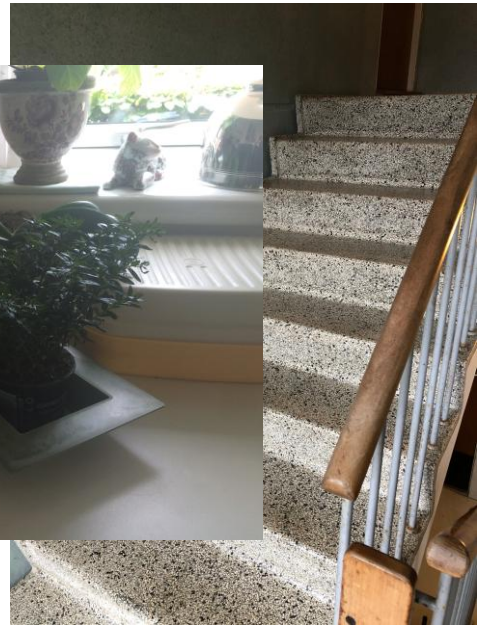

Hälsa och hälsobeteende blir en moralisk gränsdragning

Neoliberal governmentality

The"**entrepreneurial self**." Individuals are encouraged to view themselves as entrepreneurs of their own lives, constantly seeking to optimize their human capital, skills, and marketability.

Responsibilization: Neoliberal governmentality emphasizes personal responsibility and self-regulation. Individuals are expected to take responsibility for their own well-being and health.

Michel Foucault 1977. Discipline and punish: The birth of the prison. London: Allen Lane. 1979. The history of sexuality. Vol. 1, An introduction. London: Allen Lane. 1980. Power/Knowledge: Selected interviews and other writings 1972–1977, ed. C. Gordon. Brighton: Harvester. 1988. Technologies of the self: A seminar with Michel Foucault, ed. L. H. Martin, H. Gutman, P. H. Hutton. Amherst: University of Massachusetts Press

Health culture

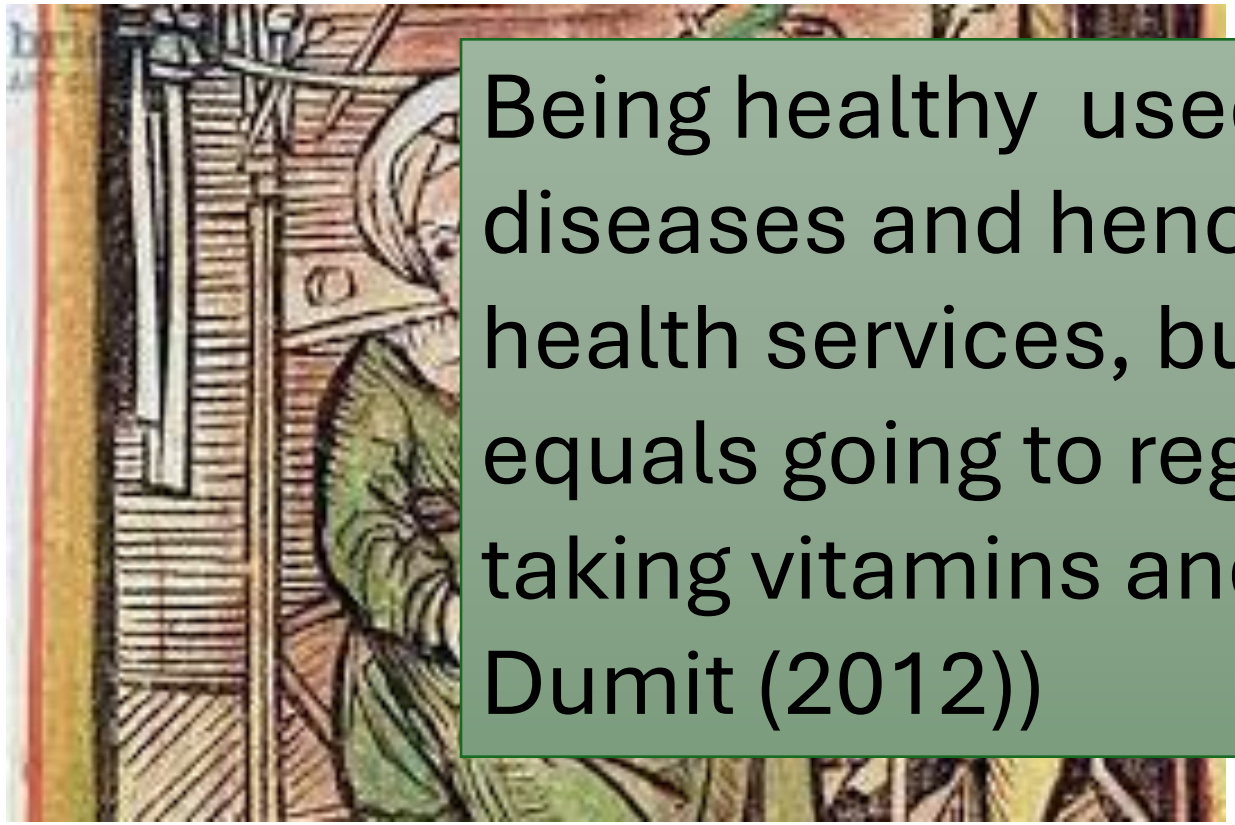

Being healthy used to be equal to no diseases and hence no contact to health services, but now being healthy equals going to regular check-ups and taking vitamins and other medics (Joe Dumit (2012))

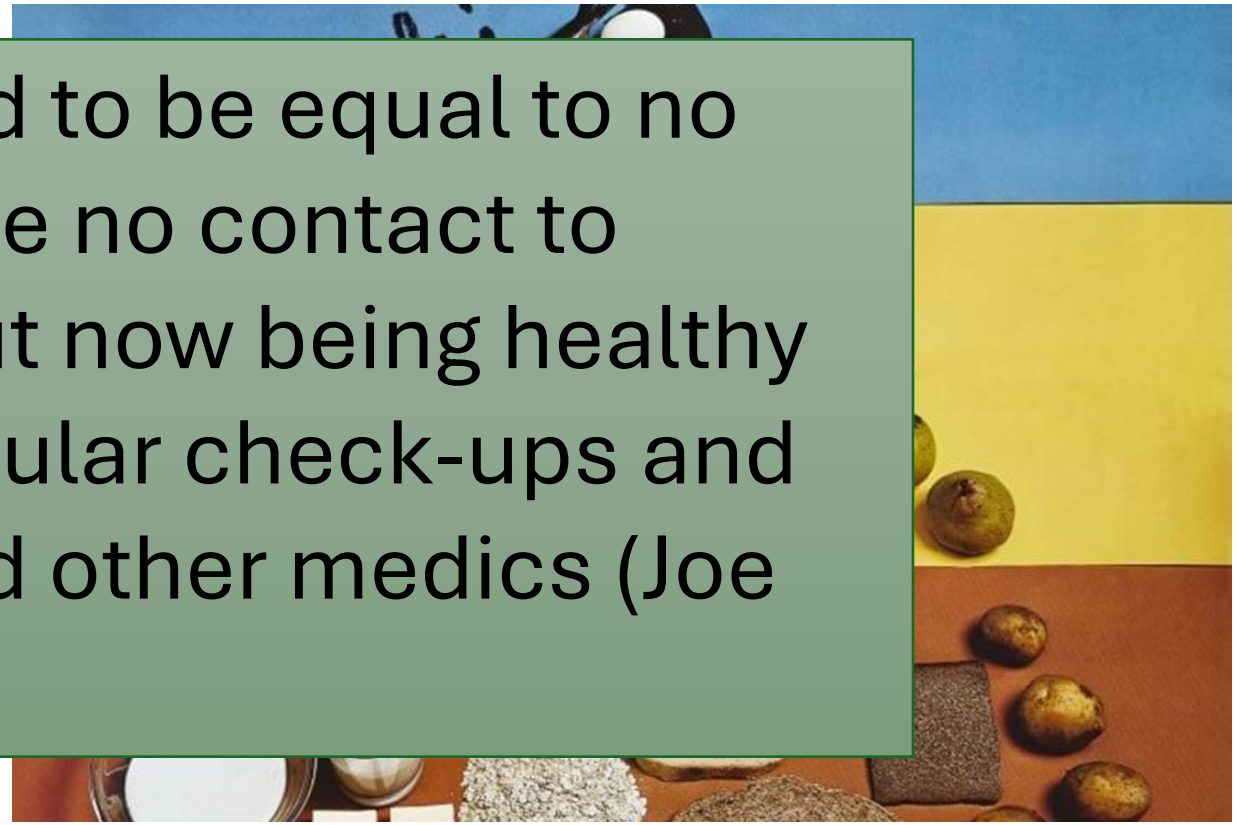

Healthism is a crafted lifestyle that prioritizes health and fitness over anything else and relies on individuals' drive and motivation to achieve these aims (Crawford 1980).

Crawford, R (1980) Healthism and the medicalization of everyday life. International Journal of Health Services 10(3): 365–388.

“Not just for oneself, but for the good of society” (Maiken)

Nordic welfa
governing th

In healthcar
philosophy
through whi
individuals

In the years to
whether each
state that also
lifestyle, says professor and Chief Physician at Rigshospitalet, Bente Klarlund Pedersen.

- Sov nok. Hvis du ikke sover, bliver dit immunsystem svækket. Og det bliver din hjerne også. Bare en enkelt nat med for lidt søvn påvirker hjernefunktionen i uheldig retning. Manglende søvn går ud over humøret – du bliver lettere sur, vred og ked af det. Sover du for lidt, mister du overblik og selvindsigt.
- Vær fysisk aktiv. Når du motionerer, stimulerer du dine hjernehormoner, og du bliver i bedre humør. Fysisk aktivitet dæmper stress og angst.
- Hold dig mentalt aktiv. Læs eller lyt bøger. Træn din hjerne ved at spille spil, løse sudoku eller lægge puslespil. Strik en trøje i et kompliceret mønster.
- Vær mindful og kreativ. Vær til stede i dit liv. Skriv dagbog. Skriv hver dag mindst én ting ned, som du er taknemmelig for. Og husk at trække vejret – helt ned i maven.
- Vær kreativ. Kan du synge, så syng. Kan du kan spille, så spil.

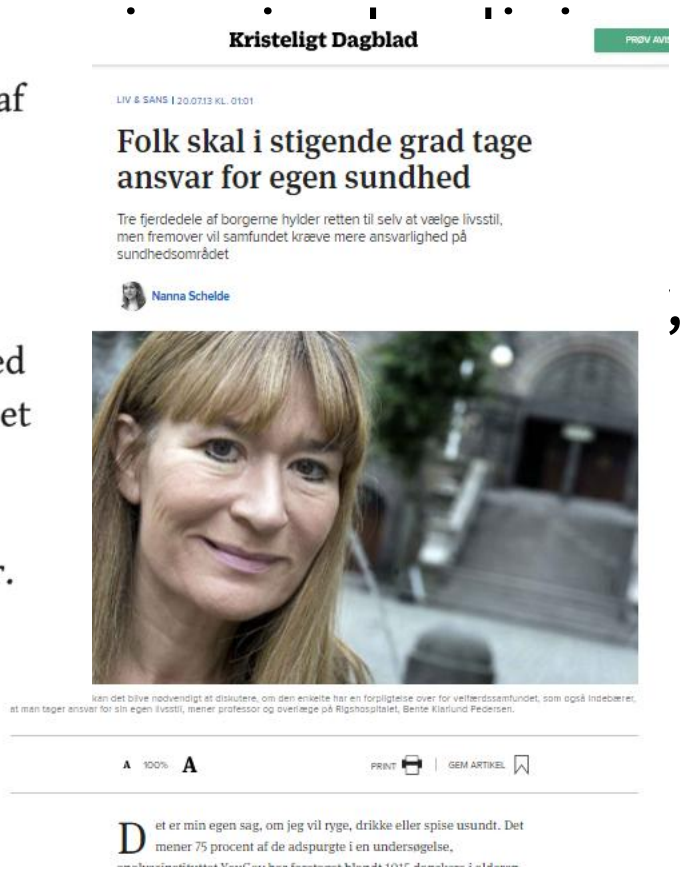

Kristeligt Dagblad

LIV & SANS | 20.07.13 KL. 01:01

Folk skal i stigende grad tage ansvar for egen sundhed

Tre fjerdedele af borgerne hylder retten til selv at vælge livsstil, men fremover vil samfundet kræve mere ansvarlighed på sundhedsområdet

Nanna Schelde

kan det blive nødvendigt at diskutere, om den enkelte har en forpligtelse over for velfærdssamfundet, som også indebærer, at man tager ansvar for sin egen livsstil, mener professor og overlæge på Rigshospitalet, Bente Klarlund Pedersen.

A 100% A PRINT | GEM ARTIKEL

Det er min egen sag, om jeg vil ryge, drikke eller spise usundt. Det mener 75 procent af de adspurgte i en undersøgelse,

Subjektiv ojämlikhet och sårbarhet

Begreppet *subjektiv ojämlikhet* pekar på hur ojämlikhet inte enbart är ett strukturellt faktum utan också en erfarenhet som påverkar människors självförståelse och känsla av sårbarhet.

I detta perspektiv blir *sårbarhet* inte bara en individuell egenskap utan en relationell och socialt producerad position.

I samma ögonblick som du går in genom dörren har de redan dömt dig: övervikt, förtidspension, okej – han klarar inte av någonting (Jimmy)

Jag får inte ha rätt till samma behandling som alla andra

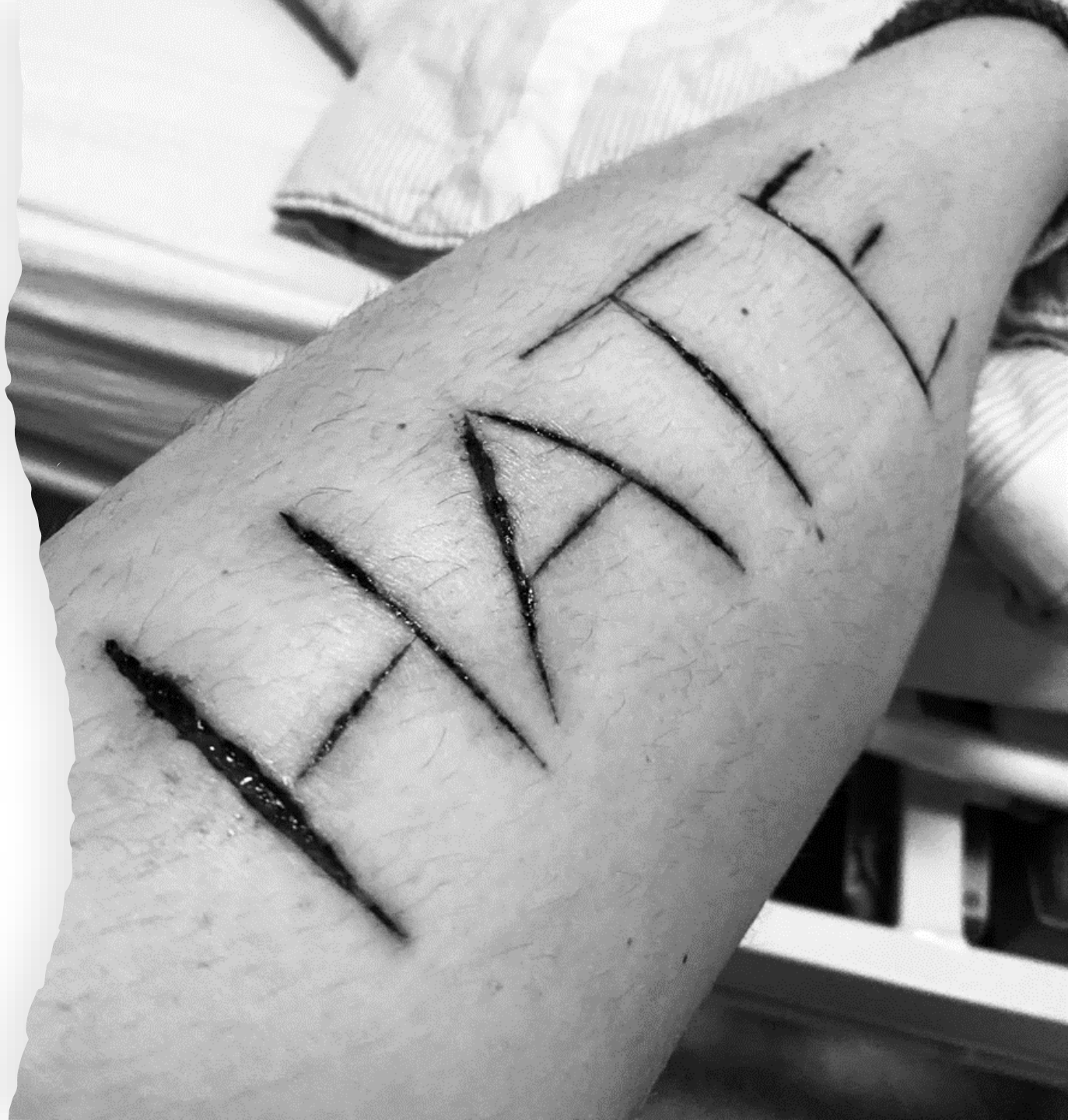

The Multimorbidity Questionnaire (MMQ) Part II

Bissenbakker K, Møller A, Brodersen J og Jønsson ABR (2020). Kan livskvalitet måles? In: Tidsskrift for Forskning i Sygdom og Samfund 17 (32). https://doi.org/10.7146/tfss.v17i32.120975

Bissenbakker, Møller, Brodersen, Jønsson (2023) Conceptualisation of a measurement framework for Needs-based Quality of Life among patients with multimorbidity. J Patient Rep Outcomes 6, 83 (2022). https://doi.org/10.1186/s41687-022-00489-0

Sweeney, K., Bissenbakker, K., Siersma, V., Jønsson, A.B.R., Donaghy, E., Henderson, D., Mercer, S., Brodersen, J. (2025). The Multimorbidity Questionnaire (MMQ1): English translation and validation of a Danish patient reported outcome measure for quality of life in people with multiple long-term conditions in a cross-sectional survey. Qual Life Res. https://doi.org/10.1007/s11136-025-03901-6

Motstånd mot myndigheternas hälsoråd

W.E.B. Du Bois (1903) “double consciousness”

“It is a peculiar sensation, this double-conciousness, this sense of always looking at one’s self through the eyes of others, of measuring one’s soul by the tape of a world that looks on in amused contempt and pitty”.

- Allows for the interlocutors to respond to stigmatizing situations while remaining insulated from the negative appraisals of others

“Jag är deras älsklingspatient”

Britta

“I only ask smart questions – they always get surprised by that”

Not lack of knowledge – but a matter of prioritizing

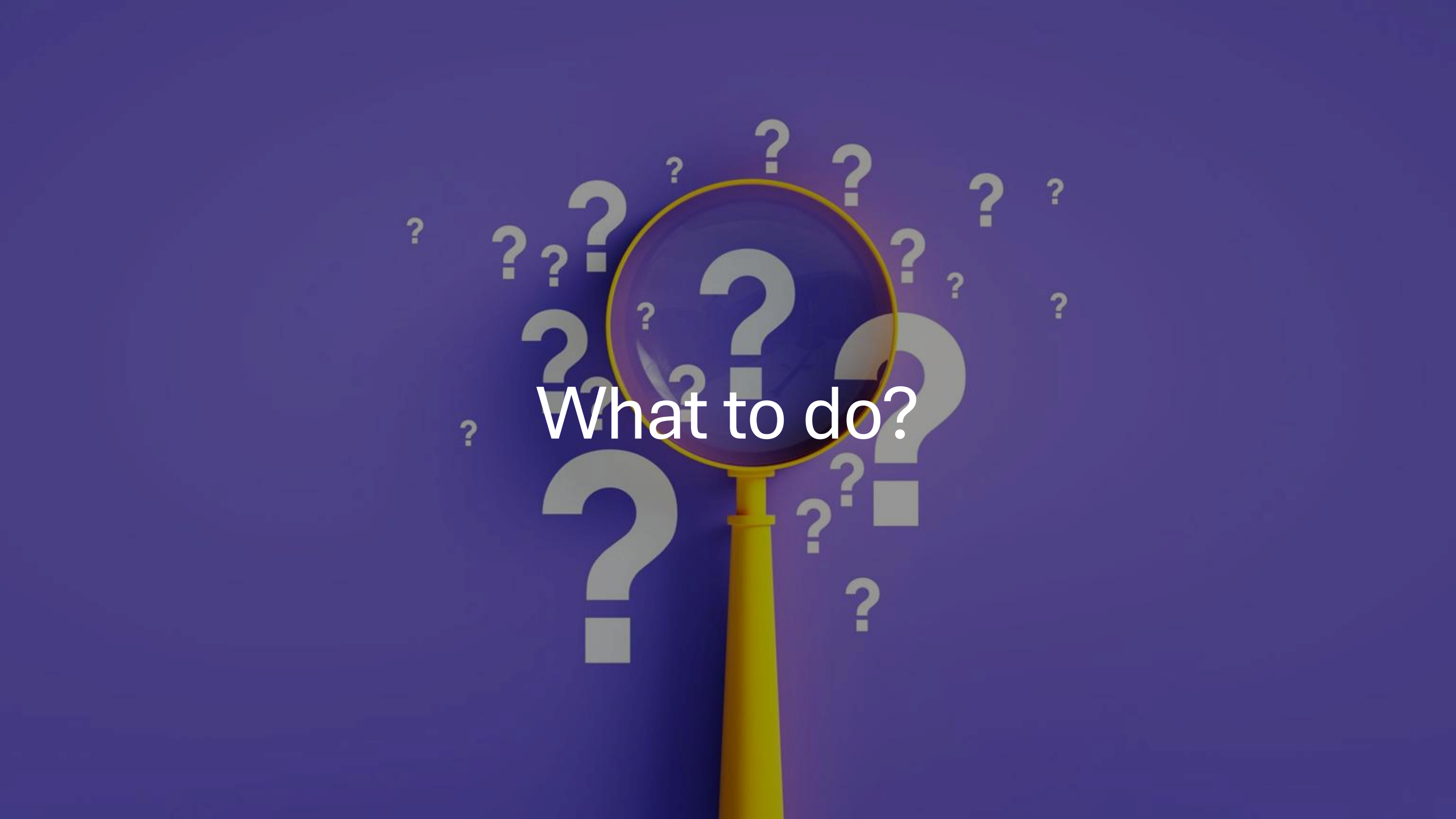
What to do?

En 52-årig kvinnlig patient med typ 2-diabetes har bokat en tid eftersom hon behöver ett sjukintyg från sitt arbete som städerska. Hon har ont i ryggen och i knäna. Hon kommer inte så ofta, men du vet att en av hennes söner har suttit i fängelse och att familjen bor i stadens sociala bostadsområde. I ett tidigare journalanteckning har du noterat att hon slutade röka för tio år sedan, men att hon dagligen använder snus. Hon berättar nu att hon har gått upp 20 kilo under de senaste fem åren och därför vill ha någon form av behandling för klimakteriet. Hon har dessutom slutat gå till diabetesmottagningen eftersom hon kände att sjuksköterskan pratade nedlåtande till henne.

Diskussion: Har du patienter som henne? Var ser du ojämlikheten bland dina patienter? Hur skulle du hantera den här konsultationen?

- Hur kan almen læger och vårdpersonal uppmärksamma tecken på att patienter känner sig bedömda eller moraliskt kategoriserade?
- När riskerar välmenade råd om livsstil och förebyggande hälsa att upplevas som skuld eller kritik?
- Vilka konkreta förändringar i bemötande, uppföljning eller organisering kan minska upplevda ojämlikheter?
- Hur kan vi arbeta med att reflektera över egna förutfattade meningar och normer?